

Bogusław Kochaniewicz

Bóg Ojciec a Maryja w wybranych dokumentach Magisterium Ecclesiae

Salvatoris Mater 1/1, 190-206

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rok Pański 1999, poprzedzający wielki Jubileusz chrześcijaństwa, został poświęcony osobie Boga Ojca. Stanowi on wezwanie i zachętę zarówno dla ogółu wiernych, jak i dla teologów do pogłębionej refleksji i lepszego poznania pierwszej Osoby Trójcy Świętej.

Dla mariologów zadaniem szczególnej wagi staje się wyjaśnienie i scharakteryzowanie relacji zachodzących pomiędzy Bogiem Ojcem a pokorną Służebnicą Pańską.

Jedną z płaszczyzn, którą należy uwzględnić w badaniach, stanowią wypowiedzi Nauczycielskiego Urzędu Kościoła. Ich wielość i różnorodność nie pozwalają na dokonanie wyczerpujących analiz i na przedstawienie ich w formie krótkiego sprawozdania. Dlatego też zdecydowaliśmy się ograniczyć pole naszych badań do trzech

współczesnych dokumentów: *Konstytucji dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”*, *Adhortacji apostołowskiej Pawła VI „Marialis cultus”* i *Katechizmu Kościoła Katolickiego*¹. Ich analiza pozwoli przedstawić nie tylko to, co zostało powiedziane w każdym z nich na interesujący nas temat, lecz także umożliwi zaobserwowanie podobieństw

Bogusław Kochaniewicz OP

Bóg Ojciec a Maryja w wybranych dokumentach Magisterium Ecclesiae

SALVATORIS MATER
1 (1999) nr 1, 190-206

i różnic, pojawienie się nowych i oryginalnych aspektów oraz zasygnalizowanie ewentualnych ewolucji.

Mam nadzieję, że niniejsze studium, choć niewielkie objętościowo, będzie cennym przyczynkiem do poznania obrazu całości zagadnienia obecnego w teologii współczesnej.

1. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II

Rozdział VIII Konstytucji o Kościele, poświęcony Najświętszej Maryi Pannie, przedstawia postać Służebnicy Pańskiej w tajemnicy

¹ W badaniu celowo pominęliśmy encyklikę Jana Pawła II *Redemptoris Mater*. Dokument ten zostanie omówiony w studium ks. J. Buczka *Maryja a Bóg Ojciec w nauczaniu Jana Pawła II*.

Chrystusa i Kościoła. Tego rodzaju perspektywa determinuje układ i treść soborowego tekstu. Nie należy się zatem dziwić, iż interesujące nas zagadnienie, nie jest tematem centralnym i pojawia się stosunkowo rzadko: intencją obradujących na Soborze Ojców nie było przedstawienie kompletnego wykładu wiary². Temat *Bóg Ojciec a Maryja* pojawia się przy okazji omawiania niektórych zagadnień: roli i miejsca Maryi w ekonomii zbawienia oraz relacji zachodzącej pomiędzy Maryją a Kościołem.

Odwieczny plan zbawienia

Rozdział VIII *Lumen gentium*, nawiązując już na samym początku do *Listu do Galatów* (Ga 4, 4) wskazuje na perspektywę historiozbawczą jako dominującą w całym dokumencie³. Rozważana w takim świetle tajemnica Wcielenia jawi się jako wyraz woli Ojca, urzeczywistnienie się Jego zbawczego planu, przejaw Jego mądrości i łaskawości⁴.

Przygotowanie

Boży plan Odkupienia, stopniowo objawiany w historii Izraela, przygotowywał naród wybrany na przyjście Mesjasza. Zapowiedzi odnoszące się do Jego nadejścia, przekazane przez księgi Starego Przymierza, odsłaniają obok postaci Zbawiciela również osobę Jego Matki. Odczytywane w Kościele, w świetle późniejszego objawienia, prorocтва zarysowują Tę, która odniesie zwycięstwo nad wężem (Rdz 3, 15); zapowiadają Dziewicę, która pocznie Emmanuela (Iz 7, 14), wskazują niewiastę pokorną i ubogą Pana, która z ufnością dostąpi zbawienia, sławią wzniosłą Córę Syjonu (So 3, 14)⁵.

Niepokalane Poczęcie

Niepokalane Poczęcie jest kolejnym etapem realizacji Bożego zamysłu. Perspektywa historiozbawcza pozwoliła lepiej podkreślić związek pomiędzy wspomnianym przywilejem a łaską Bożego macierzyństwa. Bóg Najwyższy, powołując Maryję do istnienia, obdarował Ją swoimi darami w takiej mierze, aby mogło się spełnić Jego

² LG 54.

³ TAMŻE, 52.

⁴ TAMŻE.

⁵ TAMŻE, 55.

zamierzenie, to znaczy, by Dziewica z Nazaretu stała się godnym mieszkaniem dla swojego Syna. Dokument soborowy, nawiązując do wspomnianego dogmatu, podkreśla jego stronę pozytywną, to znaczy uświęcenie. Maryja zostaje ukazana jako nowe stworzenie, ukształtowana przez Ducha Świętego, wolna od wszelkiej skazy grzechu⁶, ubogacona od pierwszej chwili poczęcia blaskami szczególnej świętości⁷.

Wydarzenie Wcielenia

Nauczanie maryjne Vaticanum II po raz pierwszy zwraca uwagę na wolność i godność Niewiasty z Nazaretu. Bóg w realizacji swojego zamierzenia nie traktuje Maryi instrumentalnie, lecz respektuje Jej wolność: urzeczywistnienie swojego zamiaru uzależnia od zgody Błogosławionej Dziewicy⁸.

Moment zwiastowania jest przedstawiony jako dialog pomiędzy Najwyższym a Służebnicą Pańską. Bóg, za pośrednictwem anioła, nie tylko objawia Dziewicy jej własne imię (*gratia plena*), lecz przede wszystkim wyjawia Jej swój zbawczy zamysł: Maryja ma stać się matką Zbawiciela.

Konstytucja *Lumen gentium* bardzo mocno podkreśla antropologiczny aspekt tajemnicy Wcielenia. Niepokalana Maryja całym swym sercem przyjmuje zbawczą wolę Ojca i poświęca samą siebie osobie oraz dziełu Syna Bożego⁹. Matka Jezusa aktywnie angażuje się w dzieło Odkupienia: z łaski Boga wszechmogącego służy tajemnicy odkupienia¹⁰. Jej współdziałanie cechuje wolna wiara i posłuszeństwo¹¹. Dzięki łasce Boskiego macierzyństwa, staje się *Umiłowaną córką Ojca* i *Przybytkiem Ducha Świętego*¹².

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedno interesujące sformułowanie zawarte w VIII rozdziale *Lumen gentium*. W numerze 61 zaznacza się, iż Bóg w swojej Opatrzności zawierzył Maryi troskę o własnego Syna, aby stała się Ona Jego matką i żywicielką¹³. Choć owa myśl nie została rozwinięta, można postawić pytanie, czy

⁶ TAMŻE, 56.

⁷ TAMŻE.

⁸ TAMŻE.

⁹ TAMŻE.

¹⁰ TAMŻE.

¹¹ TAMŻE.

¹² TAMŻE, 53.

¹³ TAMŻE, 61.

Ojcowie nie pragnęli zwrócić uwagę, że Bóg Ojciec poprzez tajemnicę Bożego macierzyństwa Maryi objawia nam swoją Opatrzność?

Pozostałe wydarzenia zbawcze

O ile temat Bóg Ojciec a Maryja został dobrze wyeksponowany w tajemnicy Wcielenia, o tyle w przypadku innych tajemnic życia Jezusa, pojawia się on akcydentalnie i nie zostaje rozwinięty. Pielgrzymująca do świątyni Jerozolimskiej Maryja przedstawia Syna Bogu Najwyższemu i składa dar ubogich¹⁴. Jej współcierpiąca obecność u boku swego Syna na Kalwarii jest interpretowana jako wyraz woli Bożej¹⁵. Trwająca wraz z apostołami na modlitwie błaga o wywołanie Ducha Świętego, które to właśnie, według zamysłu Ojca, zapoczątkowuje uroczyste objawienie tajemnic zbawienia ludzkiego¹⁶.

Bóg Ojciec - Maryja - Kościół

Dokument soborowy zaznacza również że istniejąca więź pomiędzy Bogiem Ojcem a pokorną Służebnicą Pańską stanowi dla Kościoła wzór do naśladowania. Kościół, podobnie jak Maryja, spełniając wiernie wolę Ojca i przyjmując z wiarą słowo Boże, sam staje się matką¹⁷. Tajemnica Bożego narodzenia aktualizuje się podczas sprawowanej liturgii: *przez przepowiadanie i chrzest Kościół rodzi do nowego i nieśmiertelnego życia synów z Ducha Świętego poczętych i z Boga zrodzonych*¹⁸.

Warto zaznaczyć, że wśród określeń odnoszących się do Boga Ojca, które pojawiają się w VIII rozdziale Konstytucji soborowej, podkreślone zostały następujące Jego przymioty: łaskawość, miłosierdzie, wszechwiedza. Natomiast spośród tytułów maryjnych, które wskazują na interesującą nas relację (Bóg Ojciec a Maryja), należy wymienić: *pokorna Służebnica Pańska, Umiłowana córka Ojca, Matka Syna Ojca*.

Reasumując, należy stwierdzić, że w VIII rozdziale konstytucji *Lumen gentium* temat: Bóg Ojciec a Maryja został zaledwie zarysowany. Nie należy się temu dziwić. Dokument został poświęcony Błogosławionej Dziewicy Maryi Bożej Rodzicielce w tajemnicy Chrystusa i Ko-

¹⁴ TAMŻE, 57.

¹⁵ TAMŻE, 58.

¹⁶ TAMŻE, 59.

¹⁷ TAMŻE, 64.

¹⁸ TAMŻE.

ścioła. Chrystologiczna i eklezjologiczna perspektywa w zdecydowany sposób wpłynęła na jego treść i układ. Temat *Bóg Ojciec a Maryja* jest jednym z wielu wątków przewijających się przez soborowy dokument. Pomimo to nie brakuje nowych, oryginalnych akcentów.

Ojcowie soborowi uwzględniając historiozbowczy charakter tajemnicy Chystusowych, zwrócili uwagę na odwieczny zamysł Ojca i jego realizację. Podkreślono inicjatywę Bożą w urzeczywistnianiu się owego planu.

W dokumencie starano się wyeksponować antropologiczny wymiar tajemnicy Wcielenia, akcentując wolną, niczym niezdeteminowaną wiarę Maryi, Jej posłuszeństwo oraz zaangażowanie w zbawcze dzieło swojego Syna. Podkreślono ponadto, że Bóg nie posłużył się Błogosławioną Dziewicą w sposób bierny, instrumentalny, lecz uszanował Jej godność, zapraszając Dziewicę do współpracy w realizacji swego planu.

Relacja Bóg Ojciec a Maryja w swoim odniesieniu do Kościoła została w *Lumen gentium* zaledwie zasygnalizowana. Szersze opracowanie tej kwestii podjęte zostało w adhortacji apostołkiej Pawła VI *Marialis cultus*.

2. Adhortacja apostołska papieża Pawła VI *Marialis cultus*

Jak zaznacza Ojciec Święty w podtytule dokumentu, napisał go w trosce o *należyte kształtowanie i rozwijanie kultu Najświętszej Maryi Panny*. Liturgiczny profil adhortacji istotnie wpłynął na jej kształt i zawartość. Perspektywa trynitarna, która przewija się przez całą adhortację jest konsekwencją faktu, że kult maryjny nie jest autonomiczną hybrydą, lecz sytuuje się w nurcie kultu chrześcijańskiego, który przez Chrystusa w Duchu prowadzi do Ojca¹⁹. Dynamizm historii zbawienia, wyeksponowany w *Marialis cultus* pozwala na stwierdzenie, że korzeni kultu maryjnego należy upatrywać w niezgłębionej woli Bożej objawionej w Jego zbawczym zamyśle²⁰. Zaś jego istnienie jest niczym innym jak odzwierciedleniem owego boskiego zamiaru, w którym istotna część przypadła Błogosławionej Dziewicy Maryi²¹.

¹⁹ MC 1.

²⁰ TAMŻE, 56.

²¹ TAMŻE, 2.

2.1. Bóg Ojciec a Maryja w Bożym planie zbawienia

Niepokalane Poczęcie

Papież powtarzając naukę Soboru stwierdza, że Najświętsza Maryja Panna istniała odwiecznie w planach Bożych jako matka²². Jej obecność była związana z tajemnicą mającego przyjść na świat Zbawiciela.

Bóg ze względu na swojego Syna odwiecznie umiłował Maryję, dlatego przyozdobił Ją darami Ducha Świętego w takiej mierze, w jakiej *nikomu innemu nigdy ich nie udzielił*.²³ W tej perspektywie Niepokalane Poczęcie jawi się jako epifania miłości Ojca. Omawiając tę prawdę papież wskazuje, że Ten, który jest odwieczną miłością, dokonuje wszystkiego według swojego zamysłu, a jest to zamysł miłości Boga do człowieka. Jest to nowy oryginalny element, który ubogaca nauczanie Kościoła. Należy zaznaczyć, że w numerze 56. adhortacji Paweł VI stwierdza, iż Bóg *umiłował Maryję i uczynił jej wielkie rzeczy, (por. Łk 1,49); umiłował Ją ze względu na siebie, umiłował Ją ze względu na nas; dał Ją sobie samemu, dał Ją nam*²⁴.

Zwiastowanie

Papież, komentując scenę zwiastowania, sięga po interpretację zawartą w konstytucji soborowej *Lumen gentium*, która to przedstawia wspomnianą już scenę jako dialog za pośrednictwem anioła pomiędzy Maryją a Bogiem Ojcem. Jest to moment kulminacyjny w relacji pomiędzy Bogiem a ludzkością. Paweł VI, podobnie jak soborowy dokument, podkreśla wolną, niczym niezdeterminowaną odpowiedź Maryi, Jej akceptację na uczestnictwo w ekonomii zbawczej²⁵. Niewiasta z Nazaretu dzięki przyjęciu woli Ojca umożliwia jej urzeczywistnienie się²⁶.

Przyjmując Słowo Ojca Przedwiecznego pokorna Służebnica Pańska staje się *Umiłowaną córką Ojca i Przybytkiem Ducha Świętego*²⁷. W Niej znajdują swoje wypełnienie inne, nie wspomniane w *Lumen gentium*, starotestamentowe figury i tytuły: *Arka Przymierza, Świętynia Boga*²⁸.

²² TAMŻE, 25. Por. LG 56.

²³ MC 25.

²⁴ TAMŻE, 56.

²⁵ TAMŻE, 6. Por. LG 56.

²⁶ MC 35.

²⁷ TAMŻE, 56. Por. LG 53.

²⁸ MC 6.

Boże macierzyństwo Maryi

Błogosławiona Dziewica rodzi Syna Ojca Przedwiecznego²⁹. Jej macierzyństwo, jako wyraz woli Bożej, wypływa z odwiecznego planu Odkupienia. Staje się ono również typem i wzorem dla macierzyństwa Kościoła.

Nawiedzenie Elżbiety

Adhortacja podkreśla, że nawiedzająca Elżbietę Maryja uczestniczy w błogosławieństwie Boga Najwyższego³⁰. W kantyku, który śpiewa w domu Zachariasza, odbija się radość narodu wybranego i Kościoła - ludu Nowego Przymierza. Kościół, śpiewając *Magnificat* wraz z Maryją chce wielbić Pana, i pragnie czynić to nieustannie³¹. To gorące pragnienie oddania chwały Bogu, które winno cechować każdego chrześcijanina, pięknie wyrażone przez św. Ambrożego, zostało włączone do tekstu adhortacji: *oby w każdym był duch Maryi, by uwielbiał Boga, aby w każdym był duch, by radował się w Bogu*³².

Gody w Kanie

Dokument poświęcony odnowie kultu maryjnego prezentuje nową i niezwykle oryginalną interpretację tekstu Jana. Słowa, które wypowiada Matka Jezusa podczas godów w Kanie, zostały odczytane w kontekście starotestamentowym. Taka perspektywa pozwoliła autorowi *Marialis cultus* dopatrzeć się w powyższych słowach echa formuły użytej przez naród wybrany podczas zawierania przymierza na Synaju (Wj 19, 8; 24, 3.7: Pp 5, 27), jak również w momentach odnawiania wierności przez niego (por. Joz 24, 24; Ezd 19, 12; Neh 5, 12). Słowa *uczynicie wszystko, cokolwiek wam powie* (J 2, 5) w przedziwny sposób zgadzają się z głosem Ojca, który podczas teofanii na górze Tabor nakazał *Jego słuchajcie* (Mt 17, 5)³³.

²⁹ TAMŻE, 19.

³⁰ TAMŻE, 10.

³¹ TAMŻE, 11 (*Byśmy z Nią [Maryją] zawsze mogli Cię sławić, „Mszał rzymski”, dnia 31 maja, Modlitwa dnia. To samo rozbrzmiewa w Prefacji o Najśw. Maryi Pannie, II: Zaprawdę godne to [...] byśmy, obchodząc wspomnienie Najświętszej Maryi Panny, wysławiali Twoją łaskawość Jej wdzięcznym hymnem pochwalnym*).

³² TAMŻE, 21.

³³ TAMŻE, 57.

Kalwaria

Komentując kolejne etapy zbawczego zamysłu Ojca, adhortacja Pawła VI w porównaniu z VIII rozdziałem soborowej konstytucji poświęca im znacznie więcej uwagi. Epizod przedstawienia w świątyni Syna Bożego zostaje odczytany w świetle późniejszego wydarzenia na Kalwarii. *W świątyni przedłuża się bowiem ta podstawowa ofiara, którą Słowo, stając się Ciałem i przychodząc na świat, złożyło Bogu (por. Hbr 10, 5-7)³⁴. W wydarzeniu tym Kościół dostrzega również zapowiedź ofiary, która dokona się na Krzyżu. Maryja, przynosząc Dziecię do świątyni okazuje wolę ofiarowania, która urzeczywistni się w całej swej pełni na Górze Kalwarii, gdzie Chrystus samego siebie ofiarował Bogu (Hbr 9, 14). Ona zaś stojąc pod krzyżem (por. J 19, 25) najgłębiej ze swym Jednorodzoną współcierpiała i z ofiarą Jego złączyła się matczynym duchem, z miłością godząc się, aby doznała ofiarniczego wyniszczenia żertwa z Niej narodzona, którą sama złożyła Ojcu Przedwiecznemu³⁵.*

Wniebowzięta

Papieski dokument, odwołując się do nauki zawartej w VIII rozdziale *Lumen gentium*, stwierdza, że Wniebowzięcie Maryi jest dowodem, iż Boży plan zbawienia całego człowieka zrealizował się w Jej osobie³⁶. Dzięki temu wydarzeniu Błogosławiona Dziewica staje się dla Kościoła eschatologiczną zapowiedzią tej rzeczywistości, w której Ona sama już uczestniczy³⁷. Trwając we wspólnocie świętych modli się nieustannie, wielbi Boga i oręduje za nami, uczestnicząc w ten sposób w zbawczej misji³⁸.

2.3. Relacja Maryja a Bóg Ojciec - wzorem dla Kościoła

Oryginalnym i cennym wkładem *Marialis cultus* jest opracowanie zagadnienia odniesienia Maryi do Boga Ojca jako wzoru do naśladowania dla Kościoła. To, co konstytucja soborowa ujęła w dwóch zdaniach, adhortacja papieska szeroko rozwinęła, ukazując nowe perspektywy.

³⁴ TAMŻE, 20.

³⁵ TAMŻE.

³⁶ TAMŻE, 57. Por. LG 68.

³⁷ MC 57.

³⁸ TAMŻE, 18. Por. LG 69.

- A) Maryja, orędując za ludem Bożym staje się wzorem dla Kościoła, który *codziennie przedstawia Ojcu potrzeby dzieci oraz nieustannie wielbi Boga i wstawia się za zbawienie całego świata*³⁹.
- B) Maryja rodząc Syna Ojca Przedwiecznego, jest wzorem i typem Kościoła, który przez przepowiadanie i chrzest rodzi do nowego i nieśmiertelnego życia synów z Ducha Świętego poczętych i z Boga zrodzonych⁴⁰.
- C) Zjednoczona duchowo z męką Chrystusa, ofiaruje z miłością Ojcu Jednorodzonego Syna swego. Misterium to znajduje swoje odzwierciedlenie w życiu Kościoła, który codziennie składa Ojcu Najświętszą Ofiarę w łączności z Matką Jezusa i wszystkimi mieszkańcami nieba⁴¹.
- D) Matka Jezusa, jak zaznacza Autor adhortacji, staje się dla Kościoła wzorem posłuszeństwa względem woli Ojca⁴².
- E) Błogosławiona Dziewica Maryja dzięki świętości swojego życia staje się dla Kościoła przykładem do naśladowania w czci oddawanej Ojcu Przedwiecznemu⁴³:
- poprzez wiarę i miłość Oblubieńca⁴⁴;
 - poprzez ochotnie spełnianie obowiązków religijnych (Łk 2, 21.25-40. 51)⁴⁵;
 - poprzez wyrażenie wdzięczności za otrzymane dobrodziejstwa (Łk 1, 46-49)⁴⁶;
 - poprzez zanoszoną do Boga modlitwę we wspólnocie Apostołów (Dz 1, 12-14)⁴⁷;
 - poprzez swe ubóstwo, pełne godności i nadziei pokładanej w Bogu (Łk 1, 48; 2, 24)⁴⁸.

Konkludując, należy stwierdzić, że nasze analizy wykazały ścisłą zależność pomiędzy *Marialis cultus* a VIII rozdziałem Konstytucji o Kościele *Lumen gentium*. W niektórych fragmentach adhortacja Pawła VI przytacza *expressis verbis* sformułowania Soboru, w innych natomiast prezentuje oryginalne rozwiązania.

³⁹ MC 18.

⁴⁰ TAMŻE, 19. Por. LG 64.

⁴¹ MC 20.

⁴² TAMŻE, 21, 35.

⁴³ TAMŻE, 57.

⁴⁴ TAMŻE, 16.

⁴⁵ TAMŻE, 57.

⁴⁶ TAMŻE.

⁴⁷ TAMŻE.

⁴⁸ TAMŻE.

Należy stwierdzić, iż pojawiające się w *Marialis cultus* zagadnienie *Bóg Ojciec a Maryja* zostaje – w porównaniu z nauczaniem Soboru – rozwinięte i pogłębione. Nowością są odkrywcze, ciekawe intuicje biblijne, które interpretują słowa Maryi w świetle ksiąg Starego Przymierza. Niezwykle obszernie zostało rozwinięte odniesienie Maryi do Boga Ojca, ukazane jako wzór dla Kościoła.

Papież Paweł VI, obok będących już w użyciu tytułów maryjnych, wprowadził też nowe, które usiłują lepiej odzwierciedlić więź pomiędzy Bogiem Najwyższym a pokorną Służebnicą Pańską.

3. Katechizm Kościoła Katolickiego

Temat *Bóg Ojciec a Maryja* pojawia się również w opublikowanym w 1992 nowym Katechizmie Kościoła. Dzięki mocno zarysowanej perspektywie trynitarnej⁴⁹, napotykamy w nim stosunkowo wiele wzmianek odnoszących się do interesującego nas zagadnienia, które, zebrane razem, tworzą pewien spójny obraz⁵⁰. Inną cechą charakterystyczną nowego Katechizmu są częste odniesienia do Konstytucji soborowej *Lumen gentium*. Można zaryzykować stwierdzenie, że Katechizm stanowi przedłużenie Konstytucji dogmatycznej o Kościele: na niej się opiera, z niej wyrasta.

Zdumiewa natomiast brak jakichkolwiek odniesień do innych współczesnych maryjnych wypowiedzi Magisterium. Adhortacja *Marialis cultus* jest cytowana zaledwie dwa razy, natomiast encyklika *Redemptoris Mater* pojawia się w całym Katechizmie jeden, jedyny raz.

Oparcie się na niezwykle ważnej doktrynie zawartej w Konstytucji o Kościele i pominięcie dwóch wymienionych dokumentów prowadzi w konsekwencji do przzerwania ciągłości refleksji nad interesującym nas zagadnieniem i nie pozwala mówić o jakiejś ewolucji czy o ewentualnych zależnościach. Rozdział VIII Konstytucji *Lumen gentium* jawi się nam jako źródło, z którego wypływają niezależnie od siebie nowe strumienie: *Marialis cultus* oraz nauczanie maryjne zawarte w Katechizmie Kościoła.

⁴⁹ Ch. Schönborn, *Katechizm Kościoła Katolickiego. Myśli przewodnie i główne tematy*, w: *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Warszawa 1994, 26.

⁵⁰ B. Kochaniewicz, *Maryja w tajemnicy Boga Ojca według Katechizmu Kościoła Katolickiego*, w: *Maryja w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, red. S.C. NAPIÓRKOWSKI OFMConv., B. KOCHANIEWICZ OP, Kraków 1995, 43-55.

Maryja w odwiecznym planie Boga

Katechizm, podejmując powyższy temat, nawiązuje do wypowiedzi zawartej w *Lumen gentium*: powołując się na fragment Pawłowego listu do Galatów (Ga 4, 4), podkreśla misję Syna i realizację zbawczego planu Ojca⁵¹. Aby jednak misja Syna mogła być zrealizowana, *Bóg chciał wolnej współpracy stworzenia*⁵². Dlatego też wybrał Maryję z Nazaretu na matkę swojego Syna. Błogosławiona Dziewica istniała w odwiecznym zamysle Boga Najwyższego ściśle związana z osobą i posłannictwem Bożego Syna. Katechizm, w odróżnieniu od dokumentu soborowego, dobitnie akcentuje Jej żydowskie pochodzenie: *W tym celu Bóg odwiecznie wybrał na matkę swojego Syna córkę Izraela, młodą Żydówkę z Nazaretu w Galilei, Dziewicę poświęconą mężowi imieniem Józef z rodu Dawida*⁵³.

Boży plan zbawienia zostaje stopniowo objawiany narodowi Izraela. Poprzez niektóre wydarzenia, poprzez zapowiedzi prorockie, Bóg Najwyższy przygotowuje swój lud na przyjście Mesjasza. Obok zapowiedzi wskazujących na nadejście Emmanuela pojawiają się również takie, w których jest mowa o Tej, wraz z którą nastąpi spełnienie owej obietnicy. Katechizm po raz pierwszy zwraca uwagę że *posłanie Maryi zostało przygotowane w Starym Przymierzu przez posłanie wielu świętych kobiet*. Owe izraelskie niewiasty, dzięki niezachwianej ufności pokładanej w Panu, doświadczają zbawczej mocy Wszechmogącego Boga, stają się dla Izraela przykładami żywej wiary. Sara, żona Abrahama, Anna, Rut Moabitka, dzięki interwencji Jahwe, wydają na świat potomstwo. Judyta i Estera poprzez wiarę we Wszechmoc Bożą ocalają swój naród od zagłady⁵⁴. Maryja zamyka ową serię świętych niewiast izraelskich, reprezentuje je, staje się ich ukoronowaniem. Katechizm stwierdza, że *zajmuje Ona pierwsze miejsce wśród pokornych i ubogich Pana, którzy z ufnością oczekują od Niego zbawienia i dostępują go*⁵⁵.

Niepokalane Poczęcie

Moment poczęcia Niepokalanej został w Katechizmie przedstawiony w perspektywie historiozbawczej, to znaczy, jako kolejny etap realizacji Boskiego planu. Powyższy wykład wiary po raz pierwszy

⁵¹ KKK 488. Por. LG 56.

⁵² KKK 488.

⁵³ TAMŻE, 488.

⁵⁴ TAMŻE, 489. Por. B. Kochaniewicz, *Maryja w tajemnicy...*, 47.

⁵⁵ KKK 489.

odczytuje prawdę o zachowaniu od grzechu pierworodnego przyszej Matki Pana w perspektywie trynitarniej: *Po raz pierwszy w zamyśle zbawienia, dzięki przygotowaniu przez Ducha Świętego, Ojciec znajduje Mieszkanie, w którym Jego Syn i Jego Duch mogą mieszkać wśród ludzi*⁵⁶.

Katechizm, podobnie jak Konstytucja soborowa, ujmuje prawdę o Niepokalanym Poczęciu od strony pozytywnej, to znaczy zwraca uwagę na uświęcenie (*sanctificatio*). W numerze 492 pojawia się następujące stwierdzenie: *Maryja została ubogacona od pierwszej chwili poczęcia blaskami szczególnej zaiste świętości*⁵⁷.

Ów niezwykły przywilej Maryi objawia z jednej strony szczególną miłość Boga Ojca do Maryi, z drugiej zaś odwieczny zamiar, *aby była święta i nieskalana przed Jego obliczem*⁵⁸. Refleksja nad momentem poczęcia Maryi, uczyniona w świetle listu św. Pawła do Efezjan, nie pojawia się ani w *Lumen gentium*, ani w *Marialis cultus*.

Zwiastowanie

Katechizm, komentując zwiastowanie, odwołuje się do VIII rozdziału Konstytucji soborowej i cytując numer 56. przypomina, że Bóg nie traktuje Maryi w sposób instrumentalny, lecz w pełni respektuje Jej wolność.

Nowy Katechizm, omawiając tajemnicę Wcielenia, ukazuje Boskiego Parakleta jako *niewymowny Dar Wszchemocnego*, który urzeczywistnia w Dziewicy Maryi zamiar życzliwości Ojca⁵⁹.

Tajemnica Wcielenia zostaje także odczytana w świetle ksiąg Starego Przymierza, dzięki czemu można dostrzec pewną analogię pomiędzy reprezentującą lud Boży Córą Syjonu a Dziewicą Maryją. Bóg, w odpowiedzi na oczekiwanie swojego ludu, posyła anioła do Maryi-Córy Syjonu, która przyjmuje mesjańską obietnicę w imieniu całego Izraela⁶⁰.

Katechizm posługuje się w odniesieniu do Maryi pewnymi określeniami starotestamentowymi: *Arka Przymierza, Przybytek Boga z ludźmi*⁶¹ oraz innymi, które pojawiły się już w *Lumen gentium*: *nowa Ewa, Matka żyjących, Niewiasta*⁶².

⁵⁶ TAMŻE, 721.

⁵⁷ TAMŻE, 492.

⁵⁸ TAMŻE.

⁵⁹ TAMŻE, 723.

⁶⁰ TAMŻE, 2676.

⁶¹ TAMŻE.

⁶² TAMŻE, 726.

Temat *Bóg Ojciec - Maryja* pojawia się przy okazji wyjaśniania dziewiczego charakteru macierzyństwa Maryi. Jej dziewictwo ujawnia absolutną inicjatywę Boga w tajemnicy Wcielenia i podkreśla prawdę, że Bóg Najwyższy jest Ojcem Jezusa Chrystusa⁶³. Jest także *znakiem wiary Maryi, która nie została skażona żadnym wątpliwnością i Jej niepodzielnego oddania się woli Bożej*⁶⁴.

Warto pamiętać, że uczestnictwo Maryi w Bożym planie zbawienia nie ogranicza się do tajemnicy poczęcia i narodzenia Zbawiciela. Katechizm podkreśla, iż całe życie Matki Jezusa było nieustanną realizacją zbawczego zamysłu Ojca. Błogosławiona Dziewica całkowicie przylgnęła do woli Ojca, do odkupieńczego dzieła swego Syna, do każdego natchnienia Ducha Świętego⁶⁵. W tej perspektywie należy odczytać także Jej Wniebowzięcie i uczestnictwo w chwale nieba, które jest kolejnym etapem realizacji zbawczego planu⁶⁶.

Katechizm, w odróżnieniu od pozostałych analizowanych przez nas dokumentów *Magisterium Ecclesiae*, wiele miejsca poświęca zagadnieniu współdziałania Maryi w urzeczywistnianiu się zbawczego zamiaru Ojca. Współpraca ta wyraziła się w sposób szczególny poprzez wiarę i modlitwę.

Wiara Maryi

Maryja poprzez swoje *fiat*, wypowiedziane wobec Wszechmocnego, wyraża posłuszeństwo wiary, to znaczy postawę *poddania się w sposób wolny usłyszanejmu słowu, ze względu na jego prawdziwość, której gwarantem jest Bóg*⁶⁷. Służebnica Pańska poprzez swoją zgodę wyraża coś więcej niż tylko uznanie prawdziwości orędzia przekazanego za pośrednictwem Gabriela. Wiara jest bowiem również postawą egzystencjalną: *osobowym przylgnięciem człowieka do Boga*⁶⁸. W momencie zwiastowania *Ta, którą Wszechmocny uczynił „pełną łaski”, odpowiada ofiarowaniem całej swej istoty*⁶⁹.

Katechizm podkreśla, iż wyrażone przyzwolenie oznacza w konsekwencji wolną i aktywną współpracę stworzenia w urzeczywistnianiu się odwiecznego planu Boga. Ponadto stwierdza, że Maryja

⁶³ TAMŻE, 503.

⁶⁴ TAMŻE, 506.

⁶⁵ Por. TAMŻE, 967.

⁶⁶ TAMŻE, 966.

⁶⁷ TAMŻE, 144.

⁶⁸ TAMŻE, 150. Por. B. Kochaniewicz, *Maryja w tajemnicy...*, 52.

⁶⁹ KKK 2671.

w momencie zwiastowania reprezentuje całą naturę ludzką. Słowa przyzwolenia, zostają wypowiedziane *loco totius humanae naturae*⁷⁰.

Aby podkreślić nadzwyczajną wiarę Maryi, dokonano zestawienia Jej *fiat* z odpowiedzią udzieloną Bogu przez Abrahama. *O ile Abraham poprzez posłuszeństwo wiary stał się wzorem dla całego narodu wybranego, o tyle pokorna Służebnica Pańska w najdoskonalniejszy sposób urzeczywistnia to posłuszeństwo i staje się wzorem wiary dla Kościoła*⁷¹.

Jej niezwykła wiara zostaje podkreślona przez wypowiedzi Ojców Kościoła, wśród których cytuje się św. Augustyna. Stwierdza on, iż Maryja jest *bardziej błogosławioną przez to, że przyjęła wiarą Jezusa, niż przez to, że poczęła Go cielesnie*⁷².

Dołączone opinie św. Justyna i św. Ireneusza mają na celu zaakcentowanie jeszcze innego aspektu odpowiedzi-zgody Maryi: *Węzeł splątany przez nieposłuszeństwo Ewy rozwiązany został przez posłuszeństwo Maryi; co związała przez niewierność dziewica Ewa, to dziewica Maryja rozwiązała przez wiarę*⁷³.

Modlitwa Maryi

Stosunkowo dużo miejsca poświęcono modlitwie Maryi. Według Katechizmu, Błogosławiona Dziewica ukazuje nam istotę modlitwy chrześcijańskiej: Jej *fiat* oznacza bowiem bycie całkowicie dla Boga⁷⁴, jest wielkodusznym ofiarowaniem się całej swej istoty w wierze.

Kantyk śpiewany w domu Elżbiety jest innym przykładem modlitwy. Pokorna Służebnica wielbi i wychwala Boga za to, że *wielkie rzeczy uczynił Jej Wszechmocny*⁷⁵. Modlitwa ta znajduje swoje przedłużenie w niebie, gdzie Matka Pana wraz z całym stworzeniem trwa w modlitewnym uwielbieniu⁷⁶. Jej modlitwa jest jednocześnie partycypacją w Bożym planie zbawienia. Poprzez swoje wstawiennictwo wyjednuje nam nieustannie potrzebne łaski⁷⁷. Katechizm powtarza w tym miejscu naukę Soboru wyrażoną w LG 62.

⁷⁰ Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae*, III, 30, 1. Por. KKK 511.

⁷¹ B. Kochaniewicz, *Maryja w tajemnicy...*, 51. Por. KKK 144.

⁷² KKK 506. Por. AUGUSTYN, *De sancta virginitate*, 3: PL 40, 398.

⁷³ KKK 494.

⁷⁴ TAMŻE, 2617.

⁷⁵ TAMŻE, 2097.

⁷⁶ TAMŻE, 1138.

⁷⁷ TAMŻE, 969.

Konkludując, należy stwierdzić, że Katechizm Kościoła Katolickiego, poświęca stosunkowo dużo miejsca zagadnieniu *Bóg Ojciec a Maryja*, będącemu obiektem naszych analiz. Przedstawiona w nim doktryna została oparta na trzech zasadniczych źródłach: VIII rozdziale Konstytucji dogmatycznej o Kościele Soboru Watykańskiego II, Piśmie Świętym i wypowiedziach Ojców Kościoła.

Wyraźnie zarysowana perspektywa trynitarna Katechizmu, umożliwiła jego autorom pogłębioną refleksję nad interesującym nas zagadnieniem. Uwzględniony wymiar historiozbowczy umożliwił wykorzystanie poruszonych w innych, wcześniejszych dokumentach, wielu aspektów naszego tematu jak: odwieczny zamysł Ojca, jego stopniowa realizacja, współdziałanie Maryi w planie zbawienia, Jej wiara i modlitwa.

Katechizm, w porównaniu z Konstytucją soborową *Lumen gentium*, zawiera wiele nowych i oryginalnych wątków. Po raz pierwszy zwrócono uwagę na grupę świętych niewiast izraelskich, które, doświadczając zbawczej potęgi Najwyższego, zapowiadają pojawienie się Matki Zbawiciela.⁷⁸ W większym stopniu niż dotychczas zwrócono uwagę na żydowskie pochodzenie Dziewicy z Nazaretu. Katechizm po raz pierwszy odczytuje dogmat Niepokalanego Poczęcia w perspektywie trynitarniej, akcentując w sposób szczególną rolę Ducha Świętego. Osiągnięcia współczesnej egzegezy umożliwiły autorom Katechizmu refleksję nad dogmatem w świetle *Listu do Efezjan*.

Katechizm wprowadza nowe tytuły maryjne, np. *Arka Przymierza*, i wybiórczo przyjmuje *stare*, na przykład pomija określenie obecne w *Lumen gentium*: *umilowana Córa Ojca*.

O ile w VIII rozdziale soborowej Konstytucji kwestia wiary Maryi została zaledwie zarysowana, o tyle w Katechizmie zagadnienie to zostaje pogłębione. Po raz pierwszy wiele miejsca poświęcono modlitwie Maryi.

Konkludując, trzeba zaznaczyć, że żaden z przeanalizowanych dokumentów Nauczycielskiego Urzędu Kościoła nie został poświęcony w całości interesującemu nas zagadnieniu. Nie dziwi zatem to, że nie prezentują one kompletnego wykładu. To zagadnienie jest poruszane okazjonalnie, podczas omawiania niektórych kwestii szczegółowych. Perspektywa i układ poszczególnych dokumentów Magisterium pozwoliły na zaakcentowanie i uwypuklenie konkretnych

⁷⁸ Por. B. KOCHANIEWICZ, *Maryja w tajemnicy...*, 55.

- aspektów zagadnienia, które sprowadzają się do trzech zasadniczych:
- odwieczny plan Ojca i jego realizacja w odniesieniu do Błogosławionej Dziewicy;
 - odpowiedź Maryi na zamysł Boga Ojca (wiara, modlitwa);
 - odniesienie Maryi do Boga Najwyższego - wzór dla Kościoła.

Porównanie nauczania maryjnego zawartego w *Lumen gentium*, *Marialis cultus* i *Katechizmie* nie pozwalają nam mówić o ciągłości i ewolucji myśli. Ostatni z wymienionych dokumentów nie wykorzystał w swoim wykładzie treści wyeksponowanych zarówno w *Marialis cultus*, jak i w *Redemptoris Mater*. Jedynym punktem odniesienia dla *Katechizmu* jest nauka zawarta w VIII rozdziale Konstytucji o Kościele. Analizowany w takim świetle dokument Vaticanum II należy uznać za podstawowe źródło dla badanych przez nas dokumentów.

Pomimo skromnego miejsca, jakie w wymienionych dokumentach zajmuje temat *Bóg Ojciec a Maryja*, należy odnotować, iż nauczanie tam zawarte nie ogranicza się do powtarzania tych samych utartych już opinii, lecz prezentuje także nowe ciekawe ujęcia niektórych aspektów. Na uwagę zasługuje oryginalna interpretacja niektórych fragmentów Biblii, umożliwiająca głębsze, pełniejsze poznanie tematu. W sposób wieloaspektowy przedstawiono odniesienie *Bóg Ojciec a Maryja* jako wzór do naśladowania dla Kościoła. Warto podkreślić również obecność nowych tytułów maryjnych, które akcentują nasz temat.

Nie oznacza to jednak, że zagadnienie zostało przedstawione w wyczerpujący sposób. Istnieje jeszcze wiele wątków, które należałoby uwzględnić nie tylko w tekstach *Magisterium*, lecz również w pracach z zakresu teologii. Mamy nadzieję, że rok 1999 zaowocuje wieloma publikacjami, które przybliżą nam osobę Maryi w tajemnicy osoby Boga Ojca.

o. dr Bogusław Kochaniewicz OP
Kolegium Filozoficzno-Teologiczne
OO. Dominikanów (Kraków)

ul. Stolarska 12
PL - 31- 043 Kraków

Dio Padre e Maria nei documenti scelti di Magisterium Ecclesiae

(Riassunto)

Il tema *Dio Padre e Maria* sta diventando oggetto di interesse della teologia contemporanea. Le pubblicazioni odierne mettono in analisi diversi aspetti dell'argomento, cercando di contribuire all'esposizione del tema.

La questione soprannominata appare anche nei documenti del Magistero della Chiesa. Essi, siccome non trattano specificamente del problema, cercano però di esporne e di approfondirne qualche aspetto. La prospettiva storico-salvifica che spicca da tutti i tre documenti (*Lumen Gentium*, *Marialis Cultus*, *Catechismo della Chiesa Cattolica*), determina il tema che viene messo in considerazione. Questi documenti si concentrano intorno ai tre aspetti particolari: il disegno di salvezza del Padre e la sua realizzazione nella storia, la risposta di Maria a Dio Padre (consenso nella fede, preghiera) e la sua esemplarità per la Chiesa. Quest'ultimo aspetto è stato esaurientemente esposto nella *Marialis cultus*. Degne di nota sono alcune interpretazioni bibliche che riguardano il nostro tema. Inoltre si possono evidenziare i nuovi titoli mariani che esprimono relazione tra la Vergine e Dio Altissimo.

L'analisi della Costituzione dogmatica *Lumen gentium*, dell'esortazione apostolica *Marialis cultus* e del *Catechismo della Chiesa Cattolica* ci ha messo in evidenza la mancanza di una evoluzione graduale della dottrina e ci ha dimostrato che i due ultimi documenti dipendono direttamente dalla *Lumen gentium* e sono privi di un legame reciproco fra di loro.

Concludendo, va notata una sobrietà nell'esposizione del tema *Dio Padre e Maria* nei più importanti documenti magisteriali contemporanei che riguardano la Madonna. Perciò speriamo che i risultati delle nuove ricerche in questo campo, esercitino una considerevole incidenza sui nuovi documenti del Magisterium.